

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

9. De qualitate Affectuum leuium & violentorum: Et quomodo ijs vtendum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

agmina, tanquam pia anima, sui membra
 proptoris in filijs offerebat, & per artus pro-
 prios videbatur sibi subire tormenta. Cade-
 bant filij tormentis exulcerati, mortui super
 mortuos aduoluebantur, corpora super cor-
 pora volubantur, capita super capita exfe-
 cabantur. Refertus erat locus cadaueribus fi-
 liorum, non fleuit mater, non lamentata est,
 non oculos cuiusquam pressit, aut ora mori-
 entis clausit, non lauit vulnera, sciens glo-
 riosiores esse, si euiscerati, & concreti pariter
 puluere, & sanguine viderentur, quales so-
 lent de bello redire victores, qualia so-
 lent trophæa ex hostibus reportare. Quæ cy-
 thara dulciores ederet cantus, quam morien-
 tes filij in tam grauibus supplicijs ediderunt,
 erumpebat enim natura gemitus etiam inui-
 sis.

Hæc vir diuinus: Suam verò Agnetem,
 quo affectu exprimitur: num tubis omnibus hæc
 vox potior est?

*Narratio
 D. Amb. de
 sãta Agne
 se motus ef-
 ficax libr. 1.
 de virginib.*

Fuitne in illo corpufculo vulneri locus? &
 quæ non habuit, quo ferrum reciperet, ha-
 buit unde vinceret. Aristitis ætatis puellæ,
 torrens etiam vultus parentum ferre non pos-
 sunt, & acu districta solent puncta flere, quasi
 vulnera. Hæc inter cruentas carnificum im-
 pauida manus, hæc stridentium grauibus im-
 mobilis tractibus catenarum, nunc furentis
 mucroni militis totum offerre corpus, *mori
 adhuc ne scia, sed parata.* vel si ad aras inuita
 raperetur, tendere Christo inter ignes manus,
 atque in ipsis sacrilegis focis, trophæum Do-
 mini signare victoris: nunc ferratis colla ma-
 nusque ambas inferere nexibus: sed nullus
 tam tenuia membra poterat nexus include-
 re. Nouum martyrij genus! *nondum idonea
 poena. Et iam matura victoria:* certare diffi-
 cilis, facilis coronari, magisterium virtutis im-
 plenti, quæ præiudicium ferebat ætatis. Non
 sic ad thalamum nupta properaret; vt ad sup-
 plicij locum læta successit, gradu festina vir-
 go processit, non intorto crine caput compta,
 sed Christo, non flosculis redimita, sed mori-
 bus. Flere omnes, ipsa sine fletu. [Deinde tri-
 buit illi orationem.]

Sponsi iniuria est expectare placituram.
 Qui me sibi prior elegit, accipiet: quid percuf-
 sor moraris? *Perent corpus, quod amari potest
 oculis, quibus nolo?* Stetit, orauit, ceruicem in-
 flexit. Cerneres trepidare carnificem, quasi
 ipse addictus fuisset, tremere percussoris dex-
 tram, pallere ora, alieno timentis periculo,

cum puella non timeret suo. Hæc magnam
 & planè illecebrosam vim habent ad amoris,
 miserationis, odij, iracundiæ, & ceteros affe-
 ctus excitandos, & si sæpius ita gloriosa illa
 martyrum certamina, victoriæ, triumphica,
 qua par est, dignitate narrarentur, fructus pa-
 rerent infinitos.

Ad istas autem, quæ finguntur, profopopeias,
 iuuerit appositè, prout fert rei narrata natu-
 ra, nonnullas subtexere exclamaciones, vt in
 supplicio Gaij præstitit Cicero, postquæ enim
 miseri istius repetitum clamorem, Cuius Ro-
 manus sum commemorauit, statim erumpit in
 mitrem exclamacionem.

O nomen dulce libertatis! ô iug eximium
 nostræ ciuitatis! ô lex Porcia, legesque Sem-
 proniæ! ô grauius desiderata, & aliquando
 reddita plebi Romanæ tribunicia potestas.

*Exclama-
 tiones ap-
 ppositæ ma-
 gnu narra-
 tionibus
 submitti
 sunt vide
 quam*

De qualitate affectuum lenium, & violento-
 rum.

Et quomodo ijs vtendua.
 CAPVT IX.

Affectuum alij lenes sunt, alij violenti, &
 illi quidem suauiter influunt, hi citato
 quodam impetu vibrantur. Hi dolorem mode-
 ratum decet, illi quasi iracundiæ satellites
 ad subita excubant, & vehementius exiliunt:
 illi tractantur securius, hi in tumorem plerū-
 que degenerant. Exemplum lenis, & moderati
 affectus tale est apud Quintilianum, vbi ipse
 filij mortem deslet.

Illum, inquit, de quo summa conceperam,
 & in quo spem vnicam senectutis meæ re-
 ponebam, repetito vulnere orbitatis ami-
 si. Quid nunc agam, aut quem vltra esse vsum
 mei Dijs reprobantibus credam? Nam ita for-
 tē accedit, vt eum quoque librum, quem de
 causis corruptæ eloquentiæ emisi, iam scri-
 bere aggressus simili ictu feriret. Tunc igitur
 optimum fuit infaustum opus, & quicquid
 hoc est, in me infelicium literarum, super
 immaturum funus consumptum, viscera mea
 flammis injicere, neque hanc impiam viuaci-
 tatem, uouis insuper cuius fatigare. Quis
 enim mihi bonus parens ignoscat, si studere
 amplius possum? ac non oderim hanc animi
 mei firmitatem, si quis in me est alius vni-
 vocis, quam vt incutem Deos, superstes om-
 nium

*Tab. libr. 6
 Affectuum
 lenium et
 violentum
 exemplum*

nium meorum? nullam terras despiciere pro-
 uidentiam tetter? si non meo casu, cui tamen
 nihil obijci, nisi quod uiuam, potest. At illo-
 rum certe, quos utique immeritos mors a-
 cerba damnauit, crebra mihi prius eorundem
 est mater, quæ nondum expleto ætatis vnde-
 nicesimo anno, duos enixa filios, quamuis a-
 eerbilissimis raptis fatiis scilicet discessit. Ego vel
 hoc vno malo sic eram afflictus, vt me iam
 nulla fortuna possit efficere scilicet. Nam
 cum omni virtute, quæ in sceminas cadit, fun-
 cta sit, insanabilem attulit marito dolorem,
 tum ætate ea puellari, præsertim meæ com-
 parata, potest & ipsa numerari in vulnera
 orbitalis, liberis tamen superstitibus oble-
 scabar, & quod nefas erat, saua, sed opta-
 bat ipsa: me saluo maximos cruciatus præci-
 piti vita effugit. Mihi filius minor, quintum
 egressus annum, vt in malis agerem, prior al-
 terum ex duobus eruit lumen. Non sum am-
 bitiosus in malis, nec augere lachrymarum caus-
 las volo, vtinamque esset ratio minuendi, sed
 dissimulare qui possum, quid illi gratia in
 vultu, quid iucunditatis in sermone, quos in-
 genij igniculos, quam præstantiam placidè, &
 (quod scio vix posse credi) tantum alta me-
 tis ediderit? qualis amorem quicumque alie-
 nus infans mereretur. Illud verò insidiantis,
 quo me validius cruciaret, fortuna fuit, vt il-
 le mihi blandissimus, me suis nutricibus, me
 auis educanti, me omnibus, qui sollicitare
 solent illas atates, anteferet. Quapropter
 illi dolori, quem ex matre optima, atque
 laudem omnem supergressa, paucos ante men-
 ses ceperam, gratulor. Minus enim est, quod
 flendum meo nomine, quam quod illius gau-
 dendum est. Vna post hæc, Quintiliani meæ
 spe, ac voluptate nitebar, & poterat sufficere
 solatio. Non enim hoscultos, sicut prior, sed
 & decimum iam ætatis ingressus annum,
 certos, atque deformatos fructus ostende-
 rat. *Iuro per mala mea, per infelicem conscien-
 tiam, per illos manes, numina dolorum mei,* has
 me in illo vidisse virtutes ingenij, non modò
 ad percipiendas disciplinas, quo nihil præ-
 stantius cognoni, plurima expertus, studij que
 iam tum non coacti, (sciunt præceptores)
 sed probitatis, humanitatis, pietatis, libe-
 ralitatis, vt prorsus possit hinc esse tanti ful-
 minis metus, quòd obseruatum ferè est, *cele-
 rius occidere festinatam maturitatem,* & esse
 uescio quam, quæ spes tantas decerpit inuidi-
 am; ne videlicet vltra quam homini datum

est, nostra prouehantur. (Deinde) Tusne e-
 go, ò meæ spes inanes, cum labentes oculos,
 cum fugientem spiritum vidi? corpus frigi-
 dum exangue complexus, animam recipere,
 auramque communem haurire amplius po-
 tui? dignus his cruciatibus, quos fero, dignus
 his cogitationibus. Tene consulari nuper
 adoptione, ad omnium spes honorum patris
 admotum, te auunculo Prætori generum de-
 stinatum, te omnium spe Atticæ eloque-
 tiæ candidatum, superites parens habiturus
 est tantum ad pœnas? Et si non cupido lucis,
 certe patientia vindicet te, reliqua mea ætate.

Hactenus Quintilianus, cuius affectus (vt
 apparet) fuit valde ciuiles, & humani: compa-
 tentur nunc, ea quæ in eodem argumento scri-
 psit Himerius famosus ille sophista, qui Iulia-
 ni temporis floruit, Christiano nomini per-
 insensus. Inueniuntur quidem vehementiora,
 sed quæ per sepe degenerat in frigidum. Sic
 igitur ille de morte filij.

Ὁ πατήρ ἡ Αἰχόλοσ μεγαλοφρονίας ἀ-
 ξιωτὶ Ηρακλεῖδῃ ἰδέσθαι πολλῆς περιόδου, καὶ παρὰ
 τῆ ἀθλῶν οἰκίαι, δάδακα, ἵνα μαρτυρῶν τῆς
 ἀρετῆς τῆ ἡσὺ ἡλιον πάσαν κησῶται. πὸ ἡ
 ἔτω τοῦ κύβη μένων ἀπέχεσ τας γήλας ἡμῶν
 τας ἡρακλεῖδης τοῖς δαύμασι. πῆς ἀπέχεσ
 δαύμασ τῆς εὐχῆς ἐπὶ τὸν χρυσὸν βότρυχορ
 τῆς τὸν πορῶν τῆς εὐχῆς δόξῆς ἐσθεσ, τῆς ἑ-
 ρινῶν τὸ παρῶν ἑρῶν, καὶ τὸ παρῶν
 νῆς, καὶ ἡδὸ μεδιμαῶν τῶν πορῶν
 ἐσὺ πορῶν, οἱ μοι δύνουσι, τῶς ἡνεγκας ἐκ τῆ
 εὐ τῆς πῶν τὸν ἱερὸν ἀρταζῶν πορῶν,
 & cætera, quæ extant apud Phorium. Latine Edit. P.
 hunc sensum habent. O dolor AEschyli dig-
 nus cothurno! Herculem terras peruagati, & 20. II.
 duodecim adeo labores subire, vt terratum
 orbem, veluti virtutis suæ restem relinque-
 ret. Tu verò intra tuos commoratus termi-
 nos, egregie factis nobis columnas Herculis
 superasti. Quod quæso nomen auream casā-
 riam familiæ derondit meæ? quis gloriæ meæ
 splendorem exstinxit? Quam furia gena-
 rum ruborem, blandum, iucundumque vultus
 tui nium eripuit? Quæ ratione, heu me! passus
 es, ò Liber! ex delubris tuis sacrum diripi iu-
 uenem? Commune hoc aduersum te, me-
 amque familiam, Erianyes trophæum fixe-
 runt. Cui ei thalamum nuptialem inferi-
 orem non apparauit, quandoquidem su-

Himerij
 affectus est
 Quintilia-
 ni affecti-
 bus com-

Quintilianus

Iuro per mala mea

Pulcherrima lamentatio.

O dolorem (inquit) intolerabilem; o calamitatem diuinitus immisam; quam ad id insatiabilis furia in nostris bacchabatur fureribus? quæ exilium nobis à patria imposuit, sexcentis raris, prædonumque periculis obiecit, omnibus fortunis spoliatos. Vnum erat pro omnibus relictum solacium, sed & hoc ereptum est. Iacet Chariclea, & hostili manu dilecta percipita est, haud dubie pudicitiam propugnans, & mihi se asseruans. Nihilominus tamen iacet infelix, neque ipsa quenquam ex forma fructum cepit, neque mihi vlli vlii fuit. Cæterum, o dilecta, alloquere me iam vltimò, solito more; munda quippiam, si quid adhuc spiras. Heu me miserum! taces? faridiculum illud, & diuino lepore præditum os, silentium premit? Caligo igniferam, & ex sacratio Deorum ministram, chaos occupauit? Oculi verò lucis expertes, qui nuper gratissima pulchritudine fulgurabant, hos non vidit interfectos, certo scio. Cæterum, quo te nomine quispiam appellet? sponsæne? at desponsata non es: an pronuptæ? enimuero expertes es coniugij. Quam igitur appellabo? quam nouissimis verbis alloquar? An omnium suavissimo nomine Chariclea? O Chariclea, ad esto animo, sedum habes amatorem: haud ita multò post me acceptura es: iam enim tibi inferias peragam mea ipsius cæde, amico tibi sanguine faciam, & ambos capiet nos hæc spelunca, rude, & tumularium monumentum.

Vtinam hic auctor in grauiori argumento versatus fuisset, ingenium illi candidum, politum, & ad maiora eloquentiæ decora natura. Cauendum est omnino, vt postea ostendemus, ne istis miserationibus, quod per sepe contingit, excidat oratio, alioqui in frigidis, & puerciles dissoluetur affectus: satius est moderatè lugere, quam istas ineptissimas nœnias ridentibus occinere.

In iracundia felicius vehementiorum affectuum fræna laxantur, vt patet in Ciceronis Pisoniana, quæ flammæ, ac faces iaculatur; iragicas etiam imprecationes usurpat, quibus aut se diriora imprecari.

Quæ est igitur pœna? quod supplicium? id mea lententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti, suscepta fraus, impedita, & oppressa mens conscientia, bonorum omnium odium, nota iusti Senatus, amissio dignitatis.

Exempla motuum in iracundia.

(Deinde) neque verò ego, si vnquam vobis mala precarer, quod sæpe feci, in quo Dij immortales meas preces audierunt, morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer.

Thyestæ ista execratio est Poète, vulgi animos, non sapientum mouentis.

Vt tu naufragio expulsus, respiciam saxis fixus asperis

Enisceratus latere ponderes, saxa spargentur abo.

Sanie, sanguine atro.

Sed neque nimis exaggeranda res est, nam qui in tenui argumento Thyestæos clamores fundit, ineptus est, & usum magis efficit quam iracuandiam.

De immoderatis, & nugatorijs affectibus.

Deque Aristidis, & Libanij in hoc genere erroribus.

CAPVT X.

Nescio quo pacto rerum humanarum vicio sit, vt quæ eximie pulchra, aut iucunda sunt, quasi venerint ad summum facile destolescant, & in fastidium, contemptumque desuuant.

Nihil præclarior in tota eloquentia, quam ratio affectuum, nihil æque fragile est, nihil erroribus magis obnoxium, quibus tota illa gratia, & honoris pompa marcescit, & quæ antea pulchra, & speciosa videbantur, in risus, ineptiasque puerciles dissoluntur. Hoc sæpe contingit in affectibus, dum humanos limites, modumque prudentiæ transiliunt. Exemplum sit ex Aristidis monodia, de Smyrna, in qua multa quidem satis appositè dicta,

*ὦ Ζεῦ τί χρῆσμαι, τόσσον σιωπῶ
Σμύρνης κειμένης; τίς ἔμεγαλαβὼν ἀδάμαν-
τος φῶσιν; ἢ τίνα ταῦτέα καρτερίας καρτε-
ρῶν; ἄλλ' ὀδύρομαι, τοιαύτην ἀρμονίαν ἀρμολο-
γῶ;*

Proh Iupiter quid agam? verum tacebo collapsa Smyrna? cuius adamantis, si taceam, hoc ingenium est, quis stupor tolerantia? an lugebo? quam verò adaptans harmoniam, &c.

Aristidis lamentatio de enorsione Smyrna.